

Л. В. Хауха, В. А. Адамович. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 360 с.

2. Гусева А. А. Идентификация экземпляров украинских изданий кирилловского шрифта второй половины XVI–XVIII вв. : метод. Рекомендации / А. А. Гусева. – М. : РГБ, 1997. – 140 с. – Работа с редкими и ценными изданиями (книжными памятниками).

3. Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні / Я. П. Запаско. – Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – 311 с.

4. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні: в 2-х кн., 3-х ч. / Яким Запаско, Ярослав Ісаєвич. – Л. : Вища школа, – 1984. – Кн. 2, ч. 1–2.

5. Ісаєвич Я. Д. Українські монастирські друкарні Правобережжя: Унів і Почаїв // Я. Д. Ісаєвич. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Л. : Світ, 2002. – С. 276–285.

6. Логвин Г. Н. З глибин гравюри українських стародруків. XVI–XVIII ст. / Г. Н. Логвин. – К. : Дніпро, 1990. – С. 106–110.

7. Маслов С. І. Українська друкована книга XVI–XVIII вв. / С. І. Маслов. – К. : ДВУ, 1925. – С. 16–18.

8. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Історія українського друкарства / І. Огієнко. – Л., 1925; Передрук. – К., – 1994. – С. 217–230.

9. Попов П. М. Ксилографічні дошки Лаврського музею / П. М. Попов. – К., 1927 – С. 10–12.

10. Попов П. М. Матеріали до словника українських граверів / П. М. Попов. – К., 1926. – 141 с.

11. Ровинский Д. А. Подробный словарь русских граверов XVI–XIX веков / Д. А. Ровинский. – СПб., 1895. – Т. 1–2.

12. Ровинский Д. А. Русские граверы и их произведения с 1564 года до основания Академии художеств. – М., 1870. – С. 130, 185, 315.

13. Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть. Еволюція образної системи / Д. В. Степовик. – К. : Наук. думка, 1982. – 332 с.

УДК 094.5:655.11

Наталія Заболотна,

старш. наук. співробітник НБУВ,

канд. філол. наук

МАРГІНАЛІЇ ТА ВИДАВНИЧІ ОПРАВИ СТАРОДРУКІВ – ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУКАРЕНЬ

Маргіналії (покрайні записи) й видавничі оправи почаївських кириличних стародруків є додатковими джерелами до вивчення історії Почаївської друкарні й історії друкарень XVIII ст. Маргіналії можуть містити відомості про купівлю книжок безпосередньо в друкарні, ціни на такі книжки, навіть інформацію про осіб, чия діяльність була пов'язана з друкарнею. Видавничі оправи свідчать про рівень розвитку палітурної справи в друкарнях XVIII ст. Вага цих свідчень зростає у тих випадках, коли не збереглися архівні матеріали, що в повній мірі стосуються друкарні Почаївського Успенського монастиря XVIII ст.

Ключові слова: додаткові джерела до вивчення історії друкарень, маргіналії (покрайні записи), видавничі оправи, Друкарня Почаївського Успенського монастиря, кириличні стародруки XVIII ст.

Вивчення історії діяльності друкарень XV–XVIII ст. має спиратися на різноманітні джерела, детальний перелік видів і їхній аналіз представлено у праці Я. Ісаєвича «Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми» (Л., 2002).

Предметами цієї статті обрано два, на перший погляд, цілком різні пласти – маргіналії, або ж покрайні записи, та видавничі оправи. Проте насправді такий вибір цілком виправданий, адже обидва ці комплекси дають додаткову інформацію про історію друкарні, в цьому разі – про діяльність Друкарні Почаївського Успенського монастиря о. василіян у XVIII ст. Джерельною базою для дослідження стали почаївські кириличні стародруки з фондів відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, аналізований матеріал був здобутий *de visu* в ході здійснення попримірникових описів цих пам'яток для друкованого наукового каталогу.

Через те, що архів Почаївської друкарні XVIII ст. не зберігся, для досліджень діяльності друкарні цього періоду зростає вага будь-яких

додаткових джерел, що можуть пролити світло на її діяльність від початку заснування і до XIX ст. Такими джерелами можуть стати як друковані тексти – продукція Почаївської друкарні (наприклад, підписи передмов, які засвідчують, хто і в який час був причетний до підготовки та видання друком певної книжки), так і покрайні записи на книжках, а також видавничі оправи.

Джерелами цієї розвідки є саме ті записи, що містять інформацію про діяльність друкарні в галузях книготорговлі та палітурної справи, виявлені на кириличних виданнях друкарні Почаївського Успенського монастиря оо. василіян XVIII ст. з фондів НБУВ. Видавничі оправи дають інформацію двох планів. По-перше, під час досліджень великого масиву примірників одного й того ж самого видання можна, власне, виявити видавничі оправи (однакові або майже однакові візуально: подібні за оформленням і виготовлені за ідентичною технологією) й тим самим підтвердити факт оправлення книжки в друкарні, реалізації її вже оправленою, а також підтвердити наявність палітурної майстерні при друкарні. По-друге, як показала практика досліджень, частина видавничих оправ є підписана (за ймовірний підпис палітурника прийнято літеру – ініціал, проставлену у правому нижньому кутку нижнього форзаца). Це дає змогу простежити приблизний час праці певного – все ж анонічного – майстра у видавничій палітурні, ідентифікувати його працю: наскільки якісно виготовляв він оправи, були це оправи для книжок якогось одного певного формату чи різних, чи існувала спеціалізація фахівців на певних матеріалах (вибір матеріалів для основ і покриття кришок, використання тиснення тощо). І таким чином можна буде доповнити картину відомостей про діяльність Почаївської друкарні.

Завдяки тій обставині, що у відділі багато видань почаївських кириличних стародруків представлено великою кількістю примірників, зіставним методом можна виявити оправи, які з великою ймовірністю є видавничими. Такі оправи характеризуються однотипним оздобленням та підбором матеріалів – виконані з дощок або картону, вкритих шкірою, часто первісно мають по дві застібки, оздоблені тисненою орнаментальною (одинарною чи подвійною) лінійною рамкою, видання у 2° часто мають тиснені середники на обох кришках, також на верхній кришці може бути витиснена назва книжки в'язю. Оправи з картону, обклеєного шпалерним папером з різноманітними варіантами рослинного орнаменту, переважно двоколірного (чорний візерунок на світлому – первісно білому або світлосірому – тлі або бежево-теракотова, червоняста гама), у більшості мають шкіряні корінці. В усіх варіантах видавничих оправ шкіряні корінці

часто мають тиснення у вигляді поперечних лінійок, дрібних прикрас із рослинними мотивами, трапляються тиснені назви видань у поперек корінця. Тиснення на видавничих оправах Почаївської друкарні переважно золоте. Питання, чи виготовляли почаївські майстри шати для напрестольних Євангелій, ще потребує дослідження (переважна більшість таких пам'яток із фондів відділу не має оправ або ж має оправи із дощок у шкірі з тисненням, у тому числі видавничі, а примірників у шатах, тим більше збережених, одиниці), принаймні почаївські напрестольні Євангелія мають золоті обрізи з орнаментальним тисненням.

Розгляньмо продукцію почаївських палітурників на прикладі примірників двох видань – «Сѣмя слова Божія» 1772 р. та «Егхирідіон о священствѣ» 1775 р., – що зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ.

Багато видавничих оправ почаївських кириличних стародруків є невідписаними зовсім. Але серед примірників видання «Сѣмя слова Божія» 1772 р. – великої за обсягом і форматом (у 2°) книжки, – оправлених у видавничі оправи, є книжки з підписом палітурника – ініціалом у правому нижньому кутку нижнього форзаца. Так, примірник із шифром Кир. 1356п (оправлений у дошки в шкірі з тисненою рамкою, зі слідами двох застібок, на корінці золотом витиснено назву: «ПОУЧЕНІЄ») підписано ініціалом «К», цим же ініціалом підписано примірник Кир. 1357п (оправлений у дошки в шкірі з тисненою рамкою, з рештками двох застібок). Примірник Кир. 1358п (оправлений у дошки в шкірі з тисненою рамкою, з двома uszkodженими застібками) підписано ініціалами «Н О».

Видання «Егхирідіон о священствѣ» 1775 р. є малоформатною книжечкою (у 8°), переважна більшість його примірників у відділі має видавничі оправи. Примірник цієї книжки під шифром Кир. 1397п оправив (у картон у шкірі з тисненою рамкою) палітурник, що підписувався ініціалом «Р». Підпис «g.» поставив майстер, що оправив примірник «Егхирідіона» Кир. 1398п (картон у шкірі з тисненою рамкою, на корінці витиснено назву: «КНИГА / Ѡ СВА- / ЩЕНСТВѣ»). Оправу примірника Кир. 1395п виготовив палітурник, який підписувався «А» (книжка оправлена в картон у шкірі з тисненою рамкою, на корінці витиснено назву: «КНИГА / Ѡ СВА- / ЩЕНСТВѣ»), має червоний крапчатий обріз; на верхньому та нижньому форзацах наявні дзеркальні відбитки тексту з прилеглих аркушів «Егхирідіона», це свідчить про те, що книжку оправляли «щойно з верстата», не дочекавшись, доки остаточно висохне фарба). Примірники Кир. 1393п та Кир. 1396п (обидва оправлені в картон у шкірі з тисненою рамкою, на корінці витиснено назву:

«КНИГА / **W** **СВА**- / **ЩЕНСТВ**», мають червоний крапчатий обріз) опрацював і підписав уже згаданий нами палітурник з ініціалом «К». Він же виготовив оправи для примірників Євангелія 1771 р. та Октоїха 1774 р. – великоформатних видань (у 2°). Євангеліє (шифр примірника в НБУВ – Кир.1347п) опрацювано в дошки у шкірі з золотим тисненням, оправа має дві застібки, обріз примірника золотий, з орнаментальним тисненням. Оправа Октоїха також виготовлена з дошок у шкірі, вона має сліди двох застібок, які не збереглися.

Майстер, що підписувався «Р», опрацював інший примірник Євангелія 1771 р. (шифр книжки в НБУВ – Кир.1348п). Видавничу опрацю з дошок у шкірі з золотим тисненням також має сліди двох застібок, обріз книжки золотий, з орнаментальним тисненням. На верхній кришці цієї книжки сліди від кріплень металевих оздоб, це свідчить про те, що наступні власники книжки (можливо, згадані у вкладному записі Трохим Микитюк, мешканець Растовки Малої *, або парох тамтешньої церкви о. Федір Радчук чи їхні наступники) давали оздобити (сницарові, срібляреві чи навіть золотареві) вже опрацювану книжку. Факт наявності такої «подвійної» опрацю є загалом нехарактерним, але яскравим свідченням про долю книжки та ставлення до книжки в минулі віки.

Палітурник з ініціалом «А» опрацював Євангеліє 1768 р. – невеличку форматом (у 8°) книжечку в досить скромну зовні опрацю з картону в шкірі з тисненою лінійною рамкою. На відміну від ошатних напестольних, це невеличке Євангеліє було зручним у використуванні для приватного читання, воно потребувало легкої на вагу, але надійної й охайної опрацю, саме такої, які залюбки робили почаївські палітурники для малоформатних книжок.

Таким чином, частину видавничих опрацю почаївських кириличних стародруків можна ідентифікувати як виріб того чи іншого майстра завдяки ініціалам, котрими деякі палітурники маркували свою продукцію. Очевидно й те, що всі ініціали написані латинським письмом, а не кирилицею.

Повне ім'я почаївського палітурника вдалося виявити лише на примірнику «П» видання Мінеї святкової й загальної (Трефологіона) 1777 р. з шифром Кир.1463п – це «Stefan Syczynski introligator» (запис на нижньому форзаці; книгу опрацювано в дошки у шкірі, є залишки двох застібок).

У крайніх записях (маргіналіях) можна також виявити інформацію,

* Нині – село Мала Растівка Оратівського району Вінницької області.

пов'язану з діяльністю друкарні, насамперед – це зазначення друкарні як місця купівлі книжки та видавничої ціни книжки. Записи не можуть містити відомостей про безпосередньо друкарський процес, хіба що книжка згодом переходила б працівнику друкарні у приватну власність. Адже, цілком ясно, маргіналії виникали після того, як книжка була віддрукована, зшита, опрацювана і продана якомусь конкретному власнику.

Інформацію, що стосується діяльності друкарні, виявлено в такій категорії маргіналії, як вкладні записи. Серед різноманітних відомостей про вкладника та його сім'ю, локалізацію церкви, до якої даровано книжку, ціну книжки, свідків, присутніх при акті дарування, дату події, а також інші обставини, ці записи можуть містити відомості про місце, де було куплено цю книжку. Ця позиція не обов'язково згадується у вкладних записях, навпаки, вона є порівняно нечастою. Напевне, в деяких ситуаціях дарівники бажали особливо відзначити, де саме вони купили книжку – в якому місті, монастирі чи безпосередньо в друкарні, особливо коли це стосувалося такого духовного осередку, як Почаївська святиня.

Так, у Почаївській друкарні було куплено «П» видання Мінеї святкової й загальної 1777 р. (шифр НБУВ – Кир.5507п), книжка була придбана дарівником Іваном Чернюхом з с. Бедрихівців* 1787 р. – через десять років після виходу в світ – і коштувала на той час 90 золотих. Про це свідчить запис на лицевих боках арк. 1–30 П рах.: «Во им'я Отця і Сина и Святого Духа. Аминь. Я, Иван Чернюх, купил книгу сію Трафолой в **друкарні Почаївській** за золотих дев'ятдесять до храму святого великомученика Христова Димитрія в селі Бедрихівцях за спасіння души моеї жони і чад моїх. А якби хто забажав відторгнути (цю книжку. – Н. З.) від церкви цієї, нехай будет проклятий мною, священним іереєм Іваном Соколовским, парохом бедриковецьким. Підписана року 1787, місяця лютого, дня 6». З огляду на незалежність від автора технічні причини цей та наступні записи наводяться в адаптації сучасною українською мовою (крім зазначених далі винятків).

Тріодь пісню 1784 р. (шифр НБУВ – Кир.1585п) придбано було «в Почаївському монастирі», без вказівки на друкарню, за 30 золотих, через рік чи два після виходу книжки. Це засвідчує запис на лицевих боках арк. 1–15 П рах.: «Сію книгу названу Тріодь Пісню купив раб Божий Семеон Савіцький, за котру дав золотих тридцять, офірував її до храму Святої Трійці в селі Яроміріці** на многії літа. А то за відпущення гріхів своїх і здравіє.

* С. Бедриківці, нині – в Городоцькому районі Хмельницької області.

** Нині с. Велика Яромірка Городоцького району Хмельницької області.

На той час будучи на бакалярії в селі Яромірці року Божого 1785 і 1786. А хто б її міг від тієї церкви [...]ти (заклеєно. – Н. З.), нехай буде проклятий, анафема. Аминь. Купив її у **монастирі Почаївському** місяця липня, дня 24, за професора Спиридона Коберського. Року того води всюди добувалися і гори осувалися». У маргіналії згадується тодішній префект Почаївської друкарні Спиридон Коберський.

Через два роки після виходу в світ було придбано дарівником Октоїх 1758 р. (шифр НБУВ – Кир.2248п). Текст запису: «[арк. 13–17, 20, 24–25, 27–28, 30, 32 П рах., на лицевих боках аркушів] Купив книгу сію названу Октоїх з **друкарні Почаївської** до граду Соколяця*, до храму Покрови Святої. За відпущення гріхів своїх на вічні часи. А хто б мав віддалити (що книжку. – Н. З.) або відняти, нехай буде проклятий і араманафа. Аминь. Року 1760, місяця грудня, дня 8».

Видавничий конволют із книжок «Богословіе нравоучительное из Богословія Антоїне, Турнели и Реїффенстувель...» 1779 р. та «Краткое на краткія вопросы и отвѣты способом катихізма Богословія о тайнах церковных и ценсурах собраніе... со отсыланіем к пространному описанію тѣх же таин в книзѣ нареченной: Богословіе нравоучительное» [1781] р. також можна було придбати просто в друкарні. На момент купівлі її власником книжка коштувала 14 злотих і 24 гроші (шифр НБУВ – Кир.1527п; запис починається на титулі й завершується на арк. 101 першого алігата (переклад з польської): «Ця книжка є уродженого Андрія Братчанського, куплена в **друкарні Почаївській** за злотих польських 14 і грошів 20 і 4»). Із семи примірників другого алігата цієї книжки у фондах відділу п'ять входять до складу таких конволютів.

Очевидно в Почаївській друкарні було придбано примірник «П» видання Мінеї святкової й загальної 1777 р. (шифр НБУВ – Кир.1480п), а саме окремо оправлену загальну частину Мінеї, як свідчить ушкоджений запис на вільному аркуші верхнього форзаца: «Сія книга Община до Святомихайловської [...] належить; друку почаївського [...] в **типографії у граді Почасві** [...] що нам невідомо про неї, що [...] вона переоправлена в 1822 році місяця липня 23 числа».

Без вказівки на друкарню було придбано в Почаївській лаврі – у період, коли святиня вже знову діяла як православна, – конволют, що містить почаївські видання Канони Богородиці... 1774 р., Акафісти св. Антонію і Феодосію Печерським [1819] р., Акафіст святій великомучениці Варварі... Йоасафа Кроковського [1788] р. та рукописний Акафіст преп. Йову

* Нині це містечко – с. Сокилець Дунаєвського району Хмельницької області.

Почаївському, переписаний 1838 р. укладачем конволюта послушником Почаївської лаври Михайлом Алешком (шифр НБУВ – Кол. Попова 28). Цей факт зафіксовано у записі на верхньому форзаці (переклад з російської): «Сей Повечерник належить послушнику Михайлу Алешкову, **заплачено в Почаївській Лаврі**, 50 копійок сріблом, у 1838 році, місяця січня, 9 дня». Арк. 22 четвертого (рукописного) алігата містить колофон: «З Божою поміччю написав сей Акафіст п:[реподобному] о:[тцю] І:[ову] і пом'яник, послушник Михайл Алешко, в Почаївській Лаврі: 1838 року, місяця січня, 30 дня».

Наведені приклади не є вичерпними, проте і вони яскраво ілюструють собою деякі сторони діяльності Почаївської друкарні. Наявність видавничих оправ у почаївських кириличних стародруків, фіксація в покрайніх записах відомостей про придбання цих книжок безпосередньо в друкарні засвідчують, що діяльність друкарні Почаївського Успенського монастиря оо. василіян охоплювала весь цикл виробництва книжки – від складання і друку до оправлення та реалізації готової продукції (хоча частину книжок продавали також у зшитках, як засвідчує і «Такса книг, в Типографії святія обители Почаевскія обрѣтающхся» 16. III. 1760 р.). Згадаймо також, що ченці Почаївського монастиря укладали збірки власних проповідей, активно перекладали іншомовну духовну літературу, що в Почаївській друкарні працювали видатні художники-гравери, що друкарі греко-католицького – «уніатського» монастиря випускали книжки на замовлення старообрядницьких громад, демонструючи дивовижну для XVIII ст. конфесійну толерантність, – і отримуємо «портрет» друкарні – джерела духовності, культури й освіти, яке поширювало свої життєдайні струмені далеко за межі українських земель.

Продукція інших друкарень також чекає на дослідження у подібному напрямі: навіть там, де архівні джерела збережені, є ймовірність здобути нові, додаткові відомості про друкарську діяльність з маргінальних записів та видавничих оправ.

Список використаної літератури

1. *Бондар Н. П.* Кириличні стародруки XVI–XVII століть із фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що походять зі збірок Рівного та Рівненщини // Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ. – Рівне, 2010. – Вип. 9. – С. 18–22.

2. *Бондар Н. П.* Провенієнції віленських видань Євангелія 1575 і 1600 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело історико-книгознавчих досліджень // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Л., 2008. – Вип. 3. – С. 31–37.

Список використаних джерел

3. *Заболотна Н.* Маргіналії у почаївських кириличних стародруках (на матеріалах фондів відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) // *Українська історична та діалектна лексика: зб. наук. праць.* – Вип. 5. – Л., 2007. – С. 100–110.
4. *Заболотна Н.* Пам'ятки південнослов'янського кириличного книгодрукування у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ // *Бібліотечний вісник.* – 2006. – № 3. – С. 11–20.
5. *Заболотна Н.* Побутування почаївських кириличних стародруків на Волині XVIII – початку XIX ст. за пограничними записами (на матеріалах фондів Відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) // *Актуальні питання культурології: Альм. наук. т-ва «Афіна» каф. культурології РДГУ.* – Рівне, 2010. – Вип. 9. – С. 22–27.
6. *Заболотна Н.* Пограничні записи – свідчення про шляхи придбання почаївських кириличних стародруків // *Матеріали III Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції (Житомир, 12–13 листопада 2010 р.).* – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 293–295.
7. *Ісаєвич Я. Д.* Літературна спадщина Івана Федорова. – Львів, 1989.
8. *Ісаєвич Я.* Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Л., 2002.
9. *Качур І.* Маргінальні записи як джерело дослідження історії читачтва Західної України XVIII – XIX ст. // *Записки Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаніка: зб. наук. праць.* – Л., 2008. – Вип. 1 (16). – С. 3–25.
10. *Панькевич І.* Матеріали для історії південнокарпатських українців // *Наук. зб. Музею української культури у Свиднику.* – Пряшів, 1970. – Т. 4. – Кн. 2.
11. *Панькевич І.* Пограничні записи на підкарпатських церковних книгах // *Наук. зб. т-ва «Просвіта».* – Ужгород, 1929. – Річ. VI. – С. 129–196; 1935. – Річ. XII. – С. 1–36.
12. *Панькевич І.* Пограничні записи на закарпатсько-українських церковних книгах з додатком чотирьох монастирських грамот. – Прага, 1947.
13. *Ціборовська-Римарович І. О.* Книжковий фонд Відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерельна база історичних досліджень // *Рукописна та книжкова спадщина України.* – К., 2007. – Вип. 12. – С. 52–69.
14. *Ціборовська-Римарович І.* Маргінальні записи стародруків із книгозбірень католицьких монастирів XVI–XVIII ст. на етнічних українських землях як джерело до історії формування монастирських бібліотечних фондів // *Наук. праці Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського.* – К., 2010. – Вип. 28. – С. 266–287.
15. *Шамрай М.* Маргіналії в стародруках кириличного шрифту 15–17 ст. з фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2005. – 333 с.
16. *Шамрай М. А.* Маргиналии в старопечатных книгах кириллического шрифта XV–XVII вв. как исторический источник // *Федоровские чтения.* – М., 2007. – С. 166–173.

1. Акафісти св. Антонію і Феодосію Печерським. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, [1819] р. Шифр НБУВ – Кол. Попова 28(2).
2. Акафіст преп. Йову Почаївському (рукопис). – [Почаїв], 1838. Шифр НБУВ – Кол. Попова 28(4).
3. Богословіє нравоучительное из Богословія Антоїне, Турнели и Реіффенстуель... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1779. Шифр НБУВ – Кир.1527п(1).
4. Егхїрідіон о священствѣ. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1775. Шифр НБУВ – Кир.1393п.
5. Егхїрідіон о священствѣ. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1775. Шифр НБУВ – Кир.1395п.
6. Егхїрідіон о священствѣ. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1775. Шифр НБУВ – Кир.1396п.
7. Егхїрідіон о священствѣ. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1775. Шифр НБУВ – Кир.1397п.
8. Егхїрідіон о священствѣ. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1775. Шифр НБУВ – Кир.1398п.
9. Євангеліє. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1771. Шифр НБУВ – Кир.1347п.
10. Євангеліє. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1768. Шифр НБУВ – Кир.2405п.
11. Євангеліє. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1771. Шифр НБУВ – Кир.1348п.
12. Канони Богородиці... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1774. Шифр НБУВ – Кол. Попова 28(1).
13. Краткое на краткія вопросы и отвѣты способом катихісіа Богословія о тайнах церковных и ценсурах собраніе... со отсыланіем к пространному описанію тѣх же таин в книзѣ нареченной: Богословіє нравоучительное. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, [1781]. Шифр НБУВ – Кир.1527п(2).
14. Кроковський Й. Акафіст святій великомучениці Варварі... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, [1788]. Шифр НБУВ – Кол. Попова 28(3).
15. Мінея святкова й загальна = Трефологіон... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1777. Шифр НБУВ – Кир.1463п.
16. Мінея святкова й загальна = Трефологіон... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1777. Шифр НБУВ – Кир.5507п.
17. Мінея святкова й загальна = Трефологіон... – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1777. Шифр НБУВ – Кир.1480п.
18. Октоїх. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1758. Шифр НБУВ – Кир.2248п.
19. Октоїх. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1774. Шифр НБУВ – Кир.1380п.

²⁰ Сѣмя слова Божія. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1772.
Шифр НБУВ – Кир.1356п.

²¹ Сѣмя слова Божія. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1772.
Шифр НБУВ – Кир.1357п.

²² Сѣмя слова Божія. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1772.
Шифр НБУВ – Кир.1358п.

²³ Тріодь пісна. – Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1784. Шифр
НБУВ – Кир.1585п.

УДК 021.7(0.068):004

Галина Ковальчук,

зав. відділу НБУВ, д-р іст. наук

Ганна Губко,

мол. наук. співробітник НБУВ

Оксана Тіхненко,

провідний бібліотекар НБУВ

Катерина Лобузїна,

зав. відділу НБУВ, канд. техн. наук

КОЛЕКЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ЛИСТІВОК НБУВ І СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВВЕДЕННЯ ЇЇ В ЕЛЕКТРОННИЙ ПРОСТІР

У статті розглядаються листівки як специфічний вид видання. Розкрито історію формування колекції історичних листівок НБУВ. За різними параметрами охарактеризовано масив збережених документів у колекції листівок Відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ. Наголошено на проблемах збереження цього унікального історичного джерела та створення електронного каталогу колекції.

Ключові слова: листівки, «Волянська», колекція НБУВ, електронний каталог.

Завдання об'єктивного й всебічного осмислення історичного шляху, який пройшла наша країна, гостро вимагає розширення інформаційної бази наукових досліджень, уважного вивчення недостатньо ще освоєних джерел з метою створення дійсно наукової історії.

До числа таких недостатньо вивчених, а в багатьох випадках просто незатребуваних джерел належать листівки. Саме вони є наймасовішим, найоперативнішим і, нерідко, найдостовірнішим видом друку переломних періодів розвитку держави і суспільства. До речі, листівки завжди висуваються на перший план у зламні періоди історії держави. Проте через їх недовговічність як особливого виду друку листівки зберігаються, як правило, погано, значно гірше, ніж скажімо, книги. І дослідники традиційно звергають на них мало уваги. Проте кожне наступне покоління науковців прагне осмислити, розкрити в деталях різні історичні події,